

архар – дикий гірський баран, *бартка* – маленька сокира. Їх у творі вжито в таких контекстах: «Бела надав Ростиславу звання бана й заслав його разом з женою, королівною Анною, у Мачванську волость із селищем Умчари, ...де стугоніло німе безлюддя, й лише болгарські пастухи зрідка переганяли долинами отари білорунних овець, а на гірських **пляях** бляля **архари**» [2, с.197]; «рубачі... приходили із сталевими добре нагостреними **бартками** й рубали насамперед терен, який заважав їм допасти до чистого лісу...» [2, с.177]. У гуцульській кухні поширене випікання хліба з кукурудзяного борошна, який місцеві жителі називають *малаєм*: «...коли заходив до чабанських **стійбищ**, випрошуючи кухля молока й окрайця кукурудзяного **малая**, запитували його угорські пастухи, хто він такий, і Ростислав, викликаючи в людей сміх, називав себе **галицьким князем**» [2, с.213-214]. Натрапляємо у тексті і на лексему *трумбета*, тобто «трембіта», що є місцевим народним музичним інструментом: «...на **толоці** край дороги стояли **підгородецькі парубки** з **гусями**, **трумбетами**, **цимбалами**...» [2, с.152]. У гуцульській міфології одне з найважливіших місць посідає *арідник* – злий дух, чорт, що править усім. Цей номен автор використовує у складі порівняння для характеристики одного із персонажів: «*Мирон пішов у сажотруси: іноді він уявляється мені таким собі малим **арідником**, який – геть чорний – вилізає з димаря палацу Лоренцовичів на Ринку...*» [2, с.86].

Отже, територіальні діалектизми, представлені у романі різноманітними ЛСГ, вживаються переважно для відтворення уснорозмовного мовлення персонажів, з метою їх типізації або для того, щоб відтворити місцевий колорит, побут, звичаї, подати опис життя людей та навколишнього світу, назвати відповідні реалії довкілля. Такі лексичні одиниці яскраві, виразні і, безперечно, слугують джерелом збагачення мови твору, підсилюють її виразальні можливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бирик С. Діалектне слово у словнику і в тексті / С. Бирик // Семантика мови і тексту : зб. ст. VIII Міжнар. конф. – Ів.-Франківськ : Плай, 2003. – С. 46-50.
2. Іваничук Р. Хресна проща: роман / Р. Іваничук. – Харків : Фоліо, 2011. – 284 с.
3. Словник української мови в 11 томах / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР / гол. ред. кол. І. К. Білодід. – Київ : Наукова думка, 1970-1980.
4. Українська мова: Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Люлька М.

Науковий керівник – доц. Царик Л.І.

ЛІРИКА ІВАНА МАЛКОВИЧА У ШКІЛЬНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Зміни, зорієнтовані на відродження українського суспільства, сьогодні ставлять нові вимоги до викладання української літератури в школі. Державний стандарт базової і повної середньої освіти визначає такі основні завдання вивчення літератури в школі, як всебічний розвиток умінь і навичок школярів сприймати художній твір у якості явища мистецтва, створення оптимальних умов для формування читацької і мовленнєвої культури, творчих здібностей, самостійного аналізу прочитаного, образного, критичного й логічного мислення. Як показує практика, школярам значно важче тлумачити твори ліричні. Причин цього явища у шкільній практиці є безліч: а) індивідуальне нерозуміння або несприйняття віршів окремими учнями, яке важко усунути; б) наслідки системного неправильного аналізу віршів у початкових і середніх класах, коли від школярів вимагалось переповідати своїми словами твір, навіть якщо він не мав сюжету, а також виписувати наявні в тексті вірша художні засоби без належного осмислення їхньої ролі і естетичного навантаження. Вивчаючи ліричні твори на уроках української літератури, слід враховувати специфіку їх інтерпретації й низку супутніх проблем, зокрема аналіз образу ліричного героя – узагальнений абстрактний образ, який зазвичай є виразником авторського світовідчуття. Іншою, не менш важливою проблемою вивчення поезії, є її віршована форма. Як відомо, в школі дуже мало уваги приділяється формуванню вміння учнів аналізувати віршовану мову. Зазвичай, учні визначають віршовий розмір, стопу, характер римування, не заглиблюючись у те, як саме це впливає на настрої ліричного героя, його почуття.

Відомий методист Є.Пасічник стверджував: «Аналізувати ліричний вірш – означає вчити дітей заглиблюватися у його поетичні образи, спостерігати, як вимальовується одна за одною картини або як змінюються почуття, настрої ліричного героя, чим вони викликані та як усе це безпосередньо виражається в контексті твору. Важливо, що хоче сказати поет, який характер має мова вірша і як вона виражає авторську ідею». Ліричний твір не слід розбирати на деталі, порушуючи при цьому єдність змісту і форми. Ліричний твір є порівняно невеликим за обсягом і внутрішньо неподільним, тому його потрібно сприймати як єдине ціле. Аналіз ліричного твору не зводиться тільки до розкриття авторської позиції. Читач має право на свою точку зору, можливість інтерпретувати твір по-своєму.

Методика інтерпретації ліричних текстів української літератури на уроках у старших класах має враховувати психологію учнів. Базовими є такі особливості юнацького віку: прагнення старшокласників зставляти себе з ліричним героєм, входити в роль ліричного суб'єкта, проявляти аналітичні здібності, емоції, почуття, нав'язні художнім текстом. У ліриці першорядність значення надається виражальним засобам, які формують особливу інтимну атмосферу з виразним емоційним станом, тобто – ліризм, задушевність, неповторна аура переживань і спостережень.

Мета цієї наукової статті з'ясувати найоптимальніші шляхи аналізу провідних мотивів і проблематики лірики Івана Малковича, зокрема вірша «Із янголом на плечі». Твір уведено до чинної шкільної програми для текстуального вивчення у 8-му класі.

Поезія Івана Малковича – це цілюще джерело, яке здатне вилікувати душевні рани. Кожен його твір – це зізнання поета у любові до світу, до людей. Рядки його поезії розкривають перед читачами безмежний світ радості, вчать берегти ту радість, берегти серце від мороку. Любов, ніжність, радість, чистота – духовні обереди, які насичують кожен поезію Івана Малковича.

У своїй ліриці поет творчо переосмислює багатющі джерела фольклору, наближаючи їх до гострих проблем сучасності. І таким чином, зверненням до фольклору Малкович ревниво і послідовно боронить від зникнення той первісно-буттєвий світ, що на сьогодні такий далекий і незрозумілий для багатьох молодих людей[3;115].

Для поезиї Івана Малковича притаманний дивовижний сплав конкретних реалій буття та глибоких філософських узагальнень. Поет порушує актуальні проблеми сьогодення – національної свідомості українців, державності, історичної пам'яті, значення рідної мови у духовному житті особистості, збереження природи.

У процесі роботи над текстами творів поета (а їх треба на уроці зачитати кілька) учні мають усвідомити, що особливістю лірики І.Малковича є широке використання літературних алюзій та ремінісценцій, які органічно влітаються в художнє осмислення актуальних проблем. Лірика Малковича з мотивами трагізму та національної відчуженості позбавлена похмурого песимізму. Наскрізною ідеєю віршів митця є утвердження віри в духовні сили української людини, яка має пройти болісний шлях прозріння, спокути і, як птах Фенікс, відродитися з попелу.

Ліриці Малковича притаманний складний умовно-асоціативний характер. Поет тяжіє до егоцентричного письма, яке містить глибинний, прихований сенс. Вважаємо, що прийоми методу творчого читання допоможуть учням зрозуміти, що мова Малковича – мова образів, таємничих не завжди чітко окреслених.

Важливою рисою асоціативності художнього часу простору лірики І. Малковича є складне метафоричне мислення, яке стає найважливішим засобом спілкування ліричного героя з навколишньою дійсністю.

Поетична книга І.Малковича « Із янголом на плечі» сприймається, як цілісна поетична система, як велика мандрівка незвіданими дорогами. Вірш «Із янголом на плечі» – старосвітська балада. Темою вірша є зображення чогось невідомого, якого «янгол на плечі» намагається уберегти від зла, жорстокості. Основною думкою є возвеличення янгола, який є охоронцем кожної людини, він спрямовує нас до добра, а не зла. Вірш написаний тристопним хореем. Тут присутні такі художні засоби як: епітети: «вуста гарячі», «господня свіча», «сірий маятник», «вітер вировий», «ірод моровий»; метафори: «брєде самотньо із янголом на плечі», «стогне лєдь живий», «вже не дихає свіча», «маятник життя, жєне його у спину», «віє вітер», «віє Ірод»; порівняння: «йде лєлійно, як дитя»; повтори: «йде і йде», «при Господній при свічі», «із янголом на плечі».

Образами поезії «Із янголом на плечі» є : свіча – місяць, церковна свічка, вогник надії; подорожній – людина самотня, довірлива, яка не має життєвої мети; янгол – охоронець людини, доброта, вірність, чистота; маятник життя – час невблаганний, швидкоплинний; вітер вировий – холод, порожнеча, лихо; Ірод моровий – зло, неприязнь, трагедія, страх[3;139].

Важливу роль при вивченні лірики відіграє зв'язок із суміжними видами мистецтв. Здійснення зв'язків із музикою на уроках вивчення поезії сприяє розвитку асоціативного мислення школярів та особистісній рецензії творів. Вірш І.Малковича « Із янголом на плечі» покладено на музику. Першою виконала пісню Марія Бурмака, її ліричне виконання це передача сумного настрою, ніжності, душевних переживань, яке хочеться слухати в певні моменти в житті. Наступним виконавцем був Тарас Чубай, його виконання більш сучасне в рок-стилі із використанням музичних інструментів, а також передачею колориту Карпат, який Тарас Чубай зміг донести своїм співом до кожного серця. Автори підручника рекомендують прослуховувати твір у виконанні М.Бурмаки. Проте опитування показали, що виконання Тараса Чубая більше подобається молоді.

На творчому шляху І.Малковича не було шквалів негативної критики та творчих невдач, але все ж поет ніколи не шукав легких. Поетична творчість І.Малковича – заклик до людини слухати священну мелодію скрипки, озватися до неї кожним порухом своєї тонкої душі, - тоді янгол охоронець ніколи не покине плеча. Малкович є поетом з широким поетичним світоглядом. У своїй творчості він може поглянути на маленьких комашок, стати частиною природи і поряд з тим його філософія сягає меж

загальнолюдських проблем. У його етнічному світогляді оживає цілісне коло «історії роду», в творче полотно поезії проникають теми поетів-модерністів попередніх десятиліть. В поетичному театрі І. Малковича оживає світ мініатюр, в якому відображається ляльковий театр сучасності, і всесвіт стає маленьким листочком на долоньці дитини.

Творчість письменника високо оцінена – удостоєна Національної премії України імені Тараса Шевченка. З огляду на це, вважаємо, що дослідження його лірики як в теоретичному, так і в методичному аспектах мають великі перспективи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анісімова Н. П. Театралізована модель світу у поезії Івана Малковича з фольклорно-міфологічними мотивами / Н. П. Анісімова // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – Вип. XXIII. – Ч. II. – С. 36–47.
2. Історія української літератури ХХ століття. – У 2 кн. Кн. 2: Друга половина ХХ ст. / За ред. В. Дончика. – К.: Либідь, 1998. – 456 с.
3. Малкович І. Із янголом на плечі / Іван Малкович. – К.: Поет. агенція «Княжів», 1997. – 149 с.
4. Москалець К. Улюблені розкоші янголів / Рецензія збірки І. Малковича «Із янголом на плечі» / К. Москалець // Критика. – 2000. – № 6. – С. 18–21.
5. Літературознавчий словник-довідник / [ред. рада: Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І., Теремко В. І.] – 2-е вид., випр., доп. – К.: Академія, 1997. – 752 с.

Михайлишин І.

Науковий керівник – проф. Палихата Е. Я.

ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ ВОСЬМИКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РЕЧЕННЯ З ВІДОКРЕМЛЕНИМИ ЧЛЕНАМИ

Постановка проблеми. Згідно з Державним стандартом базової і повної середньої освіти «основна школа забезпечує базову загальну середню освіту, що разом із початковою є фундаментом загальноосвітньої підготовки, формує в учнів готовність до вибору і реалізації шляхів подальшого здобуття освіти» [2]. Навчальна дисципліна «Українська мова» посідає особливе місце серед шкільних предметів, який сприяє вивченню самої української мови і засвоєнню інших предметів. Тому постає потреба переорієнтування процесу опанування учнями знань про мову, формування мовних та мовленнєвих умінь і навичок, повноцінного засвоєння змістових ліній мовної освіти, визначених Державним стандартом. Саме ці лінії формують комунікативну компетентність особистості, сприяють розвитку національної самосвідомості, патріотичному, морально-етичному та естетичному вихованню учнів [4, с. 2]. У формуванні інтонаційної виразності мовлення та логічного мислення, мовного розвитку школярів, їх культури спілкування важливе місце посідає пунктуація. Аналіз письмових учнівських робіт засвідчує, що серед пунктуаційних помилок найбільше припадає на правила вживання розділових знаків у реченнях із відокремленими членами. Саме ця ситуація спричинила потребу приділення нашої уваги удосконаленню формування пунктуаційних умінь учнів восьмого класу під час вивчення речення з відокремленими членами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування пунктуаційних умінь в загальноосвітній школі досліджували М. В. Будько, Г. П. Величко, О. М. Гочарук, П. С. Дудик, Н. М. Ковальчук, Е. Я. Палихата, інші. Кожен із лінгводидактиків пропонує власну методику вивчення пунктуації та дидактичний матеріал, що допоможе опанувати цю тему в школі.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Незважаючи на вказані дослідження, проблема формування пунктуаційних умінь восьмикласників під час вивчення речення з відокремленими членами потребує поглибленого опрацювання, застосування цікавих завдань змагального і творчого характеру, актуалізації уваги школярів на функціональних можливостях видільних розділових знаків у реченнях виховного характеру.

Мета статті – запропонувати методику засвоєння знань і формування пунктуаційних умінь учнів восьмого класу під час вивчення речення з відокремленими членами.

Для досягнення поставленої мети потрібно: 1) подати вимоги чинної програми про відокремлені другорядні члени речення, з якими мають ознайомитися учні восьмого класу; 2) запропонувати правила вживання розділових знаків у реченнях з відокремленими членами; 3) подати завдання для вправ, спрямованих на формування пунктуаційних норм при відокремленні другорядних членів речення – додатків, означень, обставин.

Виклад основного матеріалу. Згідно з програмою з української мови учні восьмого класу повинні ознайомитися з відокремленими другорядними членами речення, а також із розділовими знаками при відокремлених членах речення. Учні вчать знаходити відокремлені члени речення,